Nr 144.

Av herr **Edén** m. fl., *om upphävande av den kommunala rösträtten för bolag och omyndiga m. m.*

De rösträttsbestämmelser, som nu gällande kommunalförfattningar ursprungligen innehöllo, inneburo en i det närmaste fullständigt genomförd tillämpning av principen, att skattskyldigheten i en kommun utgjorde måttstock för det inflytande, som tillkom envar röstägande. Gentemot denna princip bröt sig redan tidigt den uppfattningen, att personligheten måste vara grundläggande för rösträtten i kommunala angelägenheter, att bakom varje röst borde stå en person, som läte sin röstgivning bestämmas av sin efter moget övervägande bildade personliga mening i de kommunala angelägenheterna, och att likaså varje röst borde gälla lika, oberoende av den röstägandes inkomst och storleken av hans skatt till kommunen.

Det påvisades efter kommunalförfattningarnas tillkomst, att åtminstone på vissa håll både i stad och på land förut ej brukat tillämpas någon graderad skala, utan omröstning skett per capita, och en mängd motioner väcktes redan under 1860-talet med yrkanden ej blott på begränsning av röstmaximum utan ock på lika rösträtt, antingen i alla kommunala angelägenheter eller åtminstone vid alla val inom kommunerna. Bland motionärerna finner man såväl stadsrepresentanter som en mängd lantmän, och med styrka hävdades den principen, att hela rösträttens gradering efter skattebeloppet vore oriktig och ohållbar samt borde helt och hållet upphävas. Inför det starka motstånd, som i synnerhet från första kammarens sida restes mot sådana yrkanden, samlade sig visserligen reformkraven närmast omkring begränsning av röstmaximum, men alltjämt kvarlevde vid sidan härav även tankar på den lika rösträtten och tog sig uttryck i upprepade motioner i denna riktning.

Den nära obegränsade kommunala rösträtten blev genom reformen av 1909 avsevärt beskuren, men något erkännande åt personlighetsprincipen gav dock icke denna reform; alltjämt utmätes rösträtten efter skattskyldighetens storlek, låt vara med viss begränsning och med olika gradering i olika inkomstklasser. Strävandena att få bort förmögenhetens övervägande inflytande inom kommunerna hava därför fortsatts även under åren efter 1909 års reform och närmast inriktats *dels* på avskaffande av bolags och annan opersonlig rösträtt, *dels ock* på upphävande av hela den graderade skalan.

De förstnämnda strävandena, framlagda i motioner senast vid 1911 och 1912 årens riksdagar och i kungl. proposition till 1913 års riksdag, hava vid samtliga nämnda riksdagar vunnit anslutning från andra kammarens sida, men avvisats av första kammaren. De skäl för upphävande av den opersonliga kommunala rösträtten, som anfördes i sistberörda kungl. proposition nr 185, kunna enligt vår mening icke jävas, utan göra sig tvärtom gällande med alltjämt växande styrka. Kravet på ett personligt ställningstagande även till de kommunala frågorna har allt starkare genomträngt det allmänna medvetandet, och den inre orimligheten av den rösträtt, som tillkommer bolag och andra juridiska personer, framstår mer och mer bjärt, ju mera dessa opersonliga röster systematiskt utnyttjas. Särskilt i fråga om sådana kommunala val, där de skiljaktiga politiska åskådningarna numera träda i förgrunden, såsom stadsfullmäktigeval och landstingsmannaval, ter sig det inflytande, som kan utövas genom dispositionen över opersonliga röster, såsom en uppenbar och stötande orättvisa. Jämväl mot omyndigs rösträtt riktas samma anmärkningar som mot den opersonliga rösträtten: den omyndige äger ej de personliga förutsättningar, som måste krävas av den, vilken skall utöva medbestämmanderätt i de kommunala angelägenheterna. Endast för oskiftat bo, i vilket finnas myndiga delägare, synes en icke-personlig rösträtt kunna bibehållas, av skäl, som anförts i nyssberörda kungl. proposition.

Vår första framställning i denna motion upptager således yrkandet på upphävande av den kommunala rösträtten för bolag och omyndiga; och hänvisa vi i fråga om motiveringen för detta yrkande till vad i förberörda proposition till 1913 års riksdag anfördes samt till konstitutionsutskottets däröver avgivna utlåtande nr 25. Yrkandet återfinnes närmare formulerat här nedan under 1:o).

* * *

I propositionen nr 185 till 1913 års riksdag var också upptaget förslag om begränsning av rätten att deltaga i landstingsmannaval till den kommun, inom vilken röstägande är mantalsskriven. Jämväl detta förslag, tillstyrkt av nämnda års konstitutionsutskott, bifölls av andra kammaren, men föll på första kammarens motstånd. När vi nu på nytt väcka även detta förslag, behöva vi endast i korthet erinra, huru den politiska karaktären av landstingsmannavalen gör det alldeles särskilt stötande, att samma personer kunna deltaga i sagda val på flera ställen, och huru det är uppenbart stridande mot hela grundtanken i den år 1909 genomförda reduktionen av den kommunala röstskalan att, såsom nu ofta är fallet, en person, som är röstberättigad inom flera kommuner, kan rösta vid landstingsmannaval med ett sammanlagt röstetal, som överskrider, emellanåt mångdubbelt, det fastställda röstmaximum av 40 röster. Med åberopande i övrigt av den utredning, som i nu förevarande ämne gavs i ovan berörda kungl. proposition till 1913 års riksdag samt vad eljest anfördes i propositionen och i konstitutionsutskottets utlåtande över densamma, yrka vi således, att rätten att deltaga i landstingsmannaval måtte begränsas till den kommun, inom vilken röstägande är mantalsskriven, på sätt närmare föreslås här nedan under 2:o).

* * *

För valrätt till riksdagens andra kammare fordras bland annat att hava erlagt de utskylder till stat och kommun, vilka förfallit till betalning under de tre närmaste kalenderåren före det år, då val ägt rum. Kommunalförordningarna åter uppställa som villkor för rösträtts utövning, att vederbörande över huvud taget icke häftar för oguldna kommunalutskylder. Den tidsbegränsning för utebliven skattebetalnings verkan att utestänga från rösträtt, som gäller i fråga om den politiska rösträtten, finnes alltså ej beträffande den kommunala, utan anses den vanliga preskriptionstiden av tio år gälla. Emellertid är det ganska vanligt i en del kommuner, att avkortning eller avskrivning av utskylder äger rum, även om preskriptionstiden av tio år icke tilländalupit. I andra kommuner åter håller man på denna preskriptionstid. Därigenom uppkomna olikheter rörande tiden för obetalda kommunalutskylders verkan såsom diskvalifikation för den kommunala rösträtten äro uppenbart oegentliga och olämpliga, och nämnda olikhet kräver därför i och för sig en reglering. Genom en sådan reglering skulle vinnas även en välbehövlig lättnad i fråga om kontrollen över

att den fordrade skattskyldigheten fullgjorts. Därtill kommer såsom en huvudsynpunkt, att det måste anses riktigt, att diskvalifikationen i följd av bristande utskyldsbetalning icke är olika för de omedelbara politiska valen, valen till andra kammaren, och för de medelbara, på den kommunala rösträtten grundade valen till första kammaren. Utskyldsstrecket verkar i och för sig så ojämnt, att de lindringar, som däri kunna ske, också böra vidtagas.

Förevarande spörsmål framfördes senast vid 1913 års riksdag genom i båda kamrarna väckta motioner, som på det sätt vunno anslutning av samma års konstitutionsutskott, att skrivelse i ämnet till Kungl. Maj:t förordades. Detta utskottets förslag godkändes av andra kammaren, men avslogs av den första.

Under åberopande av nyssnämnda motioner och konstitutionsutskottets utlåtande nr 25 vid 1913 års riksdag, hemställa vi om avlåtande av framställning till Kungl. Maj:t med anhållan att, efter förevarande spörsmåls utredande, förslag måtte för riksdagen framläggas om begränsning av den tid, under vilken obetalda utskylder medföra förlust av kommunal rösträtt enligt i huvudsak samma grunder, som äro bestämda i fråga om den politiska rösträtten. Vårt yrkande återfinnes under punkt 3:o) här nedan.

* * *

Emellertid kunna nu berörda förslag till ändringar i den gällande kommunala röstskalan icke anses tillfyllest för att på detta område vinna en rättvis och beståndande anordning. Det har alltifrån den 40-gradiga skalans tillkomst varit uppenbart, att hela denna skala är godtycklig och icke äger något som helst inre skäl för sig. Allt eftersom erfarenhet vunnits om dess verkningar, hava också framträtt en rad missförhållanden, som göra skalan fullkomligt ohållbar.

En sammanställning i tabellform av den gradering i rösträtten, som föranledes av nu gällande bestämmelser om förhållandet mellan inkomst, egendom och röstetal, ger följande resultat:

Siffersammanställning av den 40-gradiga skalan.

Antal röster	Lägsta beskattade inkomst av kapital eller arbete, kronor		Lägsta taxeringsvärde av jordbruksfastighet, kronor		Lägsta taxeringsvärde av annan fastighet, kronor	
	I landskommun.	I stadskommun.	I landskommun.	I stadskommun.	I landskommun.	I stadskommun.
40	15,501	11,501	258,400	191,700	310,100	230,100
39	15,001	11,001	250,100	183,400	300,100	220,100
38	14,501	10,501	241,700	175,100	290,100	210,100
37	14,001	10,001	233,400	166,700	280,100	200,100
36	13,501	9,501	225,100	158,400	270,100	190,100
35	13,001	9,001	216,700	150,100	260,100	180,100
34	12,501	8,501	208,400	141,700	250,100	170,100
33	12,001	8,001	200,100	133,400	240,100	160,100
32	11,501	7,501	191,700	125,100	230,100	150,100
31	11,001	7,001	183,400	116,700	220,100	140,100
30	10,501	6,501	175,100	108,400	210,100	130,100
29	10,001	6,001	166,700	100,100	200,100	120,100
28	9,501	5,501	158,400	91,700	190,100	110,100
27	9,001	5,001	150,100	83,400	180,100	100,100
26	8,501	4,501	141,700	75,100	170,100	90,100
25	8,001	4,001	133,400	66,700	160,100	80,100
24	7,501	3,501	125,100	58,400	150,100	70,100
23	7,001	3,001	116,700	50,100	140,100	60,100
22	6,501	2,501	108,400	41,700	130,100	50,100
21	6,001	2,001	100,100	33,400	120,100	40,100
20	5,501	1,901	91,700	31,700	110,100	38,100
19	5,001	1,801	83,400	30,100	100,100	36,100
18	4,501	1,800 (1,701)	75,100	28,400	90,100	34,100
17	4,001	(1,601)	66,700	26,700	80,100	32,100
16	3,501	(1,501)	58,400	25,100	70,100	30,100
15	3,001	1,401	50,100	23,400	60,100	28,100
14	2,501	1,301	41,700	21,700	50,100	26,100
13	2,001	1,201	33,400	20,100	40,100	24,100
12	1,800 (1,501)	1,101	25,100	18,400	30,100	22,100
11	1,001	1,001	16,700	16,700	20,100	20,100
10	901		15,100		18,100	
9	900 (801)		13,400		16,100	
8	701		11,700		14,100	
7	601		10,100		12,100	
6	501		8,400		10,100	
5	401		6,700		8,100	
4	301		5,100		6,100	
3	201		3,400		4,100	
2	101		1,700		2,100	
1	50 (10)		100		500 (100)	

Vid en blick på denna sammanställning faller det genast i ögonen, att den 40-gradiga röstskalan ställt innehavaren av jordbruksfastighet synnerligen ogynnsamt i förhållande till dem, som hava sin inkomst av kapital eller arbete. Så t. ex. har en lönearbetare med en beskattad inkomst av 901 kronor dubbelt så många röster som ägaren av en jordbruksfastighet, taxerad till 6,700 kronor. För att vinna samma röstetal som denne lönearbetare med 901 kronors beskattad inkomst behöver jordbrukaren innehava en jordegendom av 15,100 kronors taxeringsvärde. I själva verket har det ställt sig så, att över allt i landskommuner med en mera blandad befolkning av jordbrukare och lönearbetare de senare var för sig i regel hava högre röstetal än flertalet av de förra. Medan väldiga grupper av jordbrukare stanna vid 3 à 4 röster (för jordbruksfastighet från 3,400 upp till 6,699 kronors taxeringsvärde), nå på platser med en någorlunda utvecklad industri lönearbetarna i regel betydligt över detta röstetal och kunna ej sällan komma upp till det dubbla eller mera (för 201 kronors beskattad inkomst 3 röster, för 301 kronor 4 röster, för 401 kronor 5 röster, för 501 kronor 6 röster, för 601 kronor 7 och för 701 kronor 8 röster o. s. v.)

Redan dessa förhållanden kräva ovillkorligen en ändring, och tydligen en genomgripande ändring, i nu gällande kommunala rösträttsbestämmelser. En ordning, som ställer massan av landets jordbrukare i ohjälplig underlägsenhet gentemot lönearbetare och andra inkomsttagare i fråga om vars och ens röstetal, är i sin grund orimlig. Och det är att märka, att detta missförhållande kan förväntas bliva icke utjämnat utan tvärtom skärpt genom den fortgående ekonomiska utvecklingen, då dels med industriens växande utbredning på landsbygden en blandad jordbrukare- och industriarbetarebefolkning uppstår i allt flera kommuner, dels med fallande penningevärde de kontanta arbetslönerna tendera att stiga hastigare än taxeringsvärdet på den odlade jorden.

Men även i andra avseenden har 1909 års kommunala röstskala befunnits alldeles icke hålla måttet. Det framstår såsom en oförklarad godtycklighet, att densamma blivit anordnad på olika sätt för städer och landskommuner, så att röstmaximum i städerna uppnås avsevärt tidigare än på landsbygden. Anordningen att gradera röstetalet i de lägre inkomstklasserna efter varje hundratal av beskattad inkomst, men i de högre efter femhundratal, är likaså fullkomligt godtycklig.

Över huvud taget har med det så starkt ökade deltagandet i allmänna angelägenheter uppstått en opinion, som med växande styrka vän-

der sig mot hela det system, vilket fått ett uttryck i denna skala. Personlighetsprincipen, som redan omedelbart efter våra kommunalförfattningars tillkomst bröt sig mot den i dessa författningar tillämpade grundsatsen om rösträttens utskiftande efter inkomsten, tränger fram på nytt och nu med den ökade kraft, som följer av hela samhällets fortgående ombildning och demokratisering. Det ligger numera i öppen dag, att kunskaper, erfarenhet och förmåga att verka i kommunens angelägenheter eller deltaga i de kommunala avgörandena alldeles icke äro beroende av eller stå i motsvarighet till förmögenhet och inkomst, och rösträttens gradering efter inkomsten ter sig under sådana förhållanden såsom en obillighet och en orättfärdighet.

Alldeles särskilt framträder denna obillighet och orättfärdighet vid de val i kommunerna, som äro av direkt politisk betydelse, nämligen de som gälla landstingen och stadsfullmäktige i större städer. Att rösterna till andra kammaren väga lika, medan rösterna till de korporationer, som utse första kammaren, graderas efter 40-gradig skala, innebär en skiljaktighet i grunderna för representationens båda hälfter, vilken kommer i strid med sund medborgerlig rättsuppfattning. Den åtskillnad, som må anses böra upprätthållas i fråga om sammansättningen av vår folkrepresentations båda kamrar, kan komma till uttryck utan denna graderade skala vid bildandet av första kammarens elektorsförsamlingar. Den kommunala rösträttens beroende av skattskyldighet till kommunen, de olika valbarhetskvalifikationerna, de medelbara valen till första kammaren och den längre mandattiden äro härvidlag viktiga faktorer, och det är för övrigt känt, att det var med dessa faktorer som den stora representationsreformens egna upphovsmän på sin tid egentligen räknade. Det proportionella valsättets införande har ytterligare skärpt känslan av den 40-gradiga skalans otidsenlighet, såsom för övrigt förutsades redan vid debatterna om denna valmetod; att med proportionalismen förena en skiljaktighet i röstvärde från 1 till 40 måste framstå såsom föga överensstämmande med hela valsättets princip. Men även vid andra val i kommunerna än de som indirekt bestämma första kammarens sammansättning göra sig samma synpunkter gällande. Vid valen kännes alldeles direkt kravet att personligheten och ej inkomsten bör hava inflytande; det är det personliga omdömet, den personliga uppfattningen som därvid skola komma till tals. Såsom förut anmärkts, var det också först och främst valen inom kommunerna som avsågos med de yrkanden på lika rösträtt, vilka framställdes under tiden efter kommunalförfattningarnas tillkomst, och att sådan lika

rösträtt sedermera blivit införd för vissa särskilda fall — prästval och val av pensionsnämnd — har icke kunnat undgå att ytterligare stärka kravet på tillämpning av samma princip också i övriga val.

Emellertid är det uppenbart, så snart man går det kommunala rösträttsproblemet inpå livet, att den 40-gradiga skalans olämplighet och oduglighet för vår tids svenska samhälle icke inskränker sig till dess tillämpning vid valen. I och för sig låter sig tydligen ingen skillnad göras mellan val och andra kommunala avgöranden. Om skalan är obillig i det ena fallet, så är detta också fallet i det andra. Den ogynnsamma och ohållbara ställning, vari de smärre jordbrukarna, såsom ovan påvisats, blivit försatta genom denna skalas jämförelse med lönearbetarne, gör sig i samma grad gällande vid kommunalstämmornas beslut i på dessa förevarande ärenden som vid valen exempelvis till landstingen. I mindre kommuner kan det för övrigt alltjämt inträffa, att röstskalan lägger makten i några få stora röstägares händer. En reform av den kommunala rösträtten måste likformigt gälla alla tillämpningar av densamma.

Frågar man sig då, huru en sådan reform bör ske, så måste svaret enligt vår mening bli: det finnes ingen annan tillfredsställande lösning av frågan än fullständigt avskaffande av hela röstskalan, så att var och en, som är skattskyldig till kommun och icke häftar för oguldna kommunalutskylder, får lika rösträtt. Skälen för denna vår ståndpunkt äro i korthet följande.

Har en gång i det allmänna medvetandet uppstått det kravet, att personligheten och ej inkomsten skall komma till sin rätt vid röstning inom kommunerna såväl som vid valen till andra kammaren, så kan detta krav icke uppfyllas, med mindre varje röst gäller lika. Den medborgerliga känslan för rättvisa och jämlikhet tillfredsställes icke, om den ene röstberättigade har större röstetal än den andre, och vilken förändrad skala man än skulle söka konstruera fram, skulle densamma utan tvivel leda till orättvisor och obilligheter likaväl som den nuvarande. I de flesta främmande länder har man redan kommit till denna slutsats och infört lika kommunal ej mindre än politisk rösträtt, mångenstädes sedan lång tid tillbaka. Det visar sig för övrigt, om man försöker tänka sig in i jämkningar eller omläggningar av den 40-gradiga skalan, att sådana bliva antingen lika otympliga som denna eller till sin effekt av den art, att de skulle te sig tämligen meningslösa. Vi hänvisa i detta avseende till de utredningar som gjorts av generalkonsul David Bergström i hans skrift »Den kommunala rösträtten».

Av denna utredning framgår därjämte, att ett slopande av den kommunala röstskalan ingalunda skulle verka så revolutionerande, som mången förut tänkt. Utredningen om verkningarna av en dylik reform hänför sig visserligen allenast till landstingsmannavalen åren 1912—1914. Men dess resultat har utan tvivel sin motsvarighet även för stadsfullmäktigevalen i städerna och för ärendenas behandling på landsbygdens kommunalstämmor. Och detta resultat är, att förskjutningen mellan olika åsiktsgrupper i jämförelse med nuvarande förhållanden blir mycket måttlig. Även om det låter sig sägas, att med röstskalans slopande sådana röstägande med låga röstetal, som nu i följd av sin vanmakt i stort antal utebliva från valurnorna i synnerhet i städerna, skola talrikt infinna sig vid val och avgöranden med lika rösträtt, kan dock nämnda möjlighet icke åstadkomma någon större förskjutning i resultatet, enär enligt beräkningarna i den nämnda skriften deltagandet i sagda års landstingsmannaval var mycket stort (c:a 63 à 64 %) och således ej mycket lägre än vid de andrakammarval, där deltagandet hittills varit livligast (våren 1914 68,1 % [landsbygden] och 76,7 % [städerna]). Uppenbart är också, att de röstberättigade, som skulle träda i aktivitet efter nu antydd reform, icke komma att gå åt ett enda håll, utan fördela sig på olika åskådningar och partier såväl vid val som i andra kommunala avgöranden.

* * *

Vid en övergång till ett en-röstsystem i kommunerna uppkomma emellertid tvivelsutan en del spörsmål, som lämpligen böra beaktas i sammanhang härmed, spörsmål, vilka mer eller mindre höra samman med det krav på garantier, som från vissa håll framförts, när fråga varit om röstskalans avskaffande eller ändrande. Vid 1912 års riksdag formulerades denna synpunkt av en talare i första kammaren i satsen: »ingen rubbning i den graderade skalan annat än i sammanhang med ändringar i självstyrelsens ram». Den uppfattning, som ligger bakom denna sats, kunna vi icke dela. Det är icke ur den synpunkten, att ett avskaffande av röstskalan skulle lägga makten i kommunerna i händerna på element, vilka måste befaras komma att missbruka densamma och därför behöva instängas inom en trängre befogenhet för den kommunala självstyrelsen, som det kan vara skäl att betrakta en kommunal rösträttsreform i samband med vissa andra sidor av den kommunala organisationen. Man har enligt vår mening icke anledning att hysa en sådan misstro till de nu-

varande små röstägare, som genom en dylik reform skulle få sitt inflytande mer eller mindre förstärkt. De mindre röstägarna äro i regel sparsamma och försiktiga med kommunens medel och vilja ingalunda onödigtvis belasta densamma med utgifter redan därför, att varje höjning av beskattningen, även om hänsyn tages till det skattefria avdraget, kännes proportionsvis tyngre, ju mindre den skattdragande äger och ju svårare det för honom är att få sin inkomst att räcka till ens för livets enklaste nödtorft. Någon benägenhet till oförsiktig kommunal hushållning kan ingalunda påvisas i de kommuner, där redan nu i följd av särskilda förhållanden de breda folklagren kunna dominera i kommunens angelägenheter, och lika litet, så vitt vi känna, någon särskild ensidighet med avseende på tillgodoseende av olika kommunala ändamål. Med avseende på landsbygden bör särskilt ihågkommas, att ett avskaffande av röstskalan, såsom ovan påvisats, i stort sett skulle komma de mindre jordbrukarne till godo, och ingen samhällsklass torde mera än denna kännetecknas av betänksamhet och obenägenhet för alla äventyrligheter i den kommunala hushållningen.

Vi måste därför vid övervägande av de med en rösträttsreform sammanhängande spörsmålen utgå därifrån, att inga sådana åtgärder synas böra ifrågakomma, som innebära begränsning av den hävdvunna kommunala självstyrelsens princip. Denna princip är så fast rotad i svensk uppfattning och har i det stora hela visat så goda frukter, att den icke bör onödigtvis kringskäras. I anslutning till denna vår uppfattning kunna vi för vår del icke finna anledning att slå in på den väg, som understundom föreslagits, nämligen ökad underställning under statsmyndighets prövning av kommunala beslut, så länge icke några särskilda behov av komplettering i nuvarande bestämmelser härom framträtt. Vad fordran på kvalificerad majoritet för vissa beslut beträffar, så utsträcktes denna fordran i samband med 1909 års reform till nya kategorier av kommunala avgöranden, men den meningen torde vara rätt allmän, att utsträckningen åtminstone ur vissa synpunkter varit till tvivelaktig nytta. I alla händelser kan på intet sätt någon ytterligare skärpning av den kvalificerade majoriteten (t. ex. från $^2/_3$ till $^3/_4$ av de avgivna rösterna) ifrågakomma, och om någon revision av de nuvarande bestämmelserna rörande de fall, då sådan majoritet kräves, skulle prövas behövlig, så måste en sådan ske med största varsamhet för att ej öka de svårigheter, som redan nu understundom visat sig för åstadkommande av beslut, och taga sikte mindre på undandragande av vissa slag av ärenden från de vanliga omröstningsreglerna

än på möjligheten att kräva mer än enkel majoritet för sådana beslut, som skulle avsevärt öka skattetungan i kommunen, där denna redan nått en särskild höjd.

I vissa trakter och i kommuner med en viss sammansättning borde den bästa garantien mot mindre väl övervägda beslut vara införande av kommunalfullmäktige. Att göra denna institution obligatorisk i alla landskommuner kunna vi dock icke förorda. På många håll är man starkt fästad vid den hävdvunna formen för den kommunala självstyrelsen, nämligen ärendenas behandling av de röstberättigade själva direkt på kommunalstämman, och i små kommuner, varav vårt land, som bekant har ett stort antal, är denna ordning ju särskilt helt naturlig. Emellertid torde i sammanhang med ett avskaffande av röstskalan böra tagas i övervägande, huruvida icke en övergång till kommunalfullmäktigeinstitutionen kunde underlättas, t. ex. genom att upphäva fordran på kvalificerad majoritet för sådan övergång. I kommuner med större utsträckning och särskilda befolkningsförhållanden — såsom exempelvis där genom någon större industri finnes en stark kontingent av lönearbetare samlad på en plats, medan kommunens jordbrukare bo spridda på långa avstånd sins emellan och från platsen för kommunalstämmorna — tränger sig spörsmålet om en ökad användning av kommunalfullmäktige för övrigt fram även under nuvarande rösträttsförhållanden.

Det kunde möjligen vidare övervägas, huruvida några särskilda åtgärder borde vidtagas för att i kommuner, som behandla sina angelägenheter omedelbart på kommunalstämma, förekomma omogna eller överrumplande beslut, när det är fråga om ärenden av särskild vikt, såsom stora anslagsfrågor och väsentligt höjd uttaxering. I sådan riktning har framkastats möjligheten att kräva förlängning av den tid, under vilken förslag av denna art skall hava varit framlagt, innan det kan av stämman behandlas, eller fordra ett visst antal deltagare i stämman (i procent av de röstberättigade), eller såsom villkor för ett besluts giltighet föreskriva dess stadfästelse å en andra stämma. Även dessa frågor torde vara förtjänta av närmare utredning.

I övrigt synas också ett par andra spörsmål, som tidigare varit väckta, böra beaktas.

Det första är frågan om upphävande av rätten att genom ombud utöva kommunal rösträtt i stad (således också å allmän rådstuga och vid landstingsmannaval), ett spörsmål, som är beroende på Kungl. Maj:ts prövning i anledning av en underdånig framställning från stadsfullmäktige i

Stockholm av den 18 november 1912. Frågan har också förevarit efter motioner vid 1913 års riksdag. Sistnämnda års konstitutionsutskott uttalade, att rätten att rösta med fullmakt vid de i kommunalförfattningarna omförmälda val i stad borde inskränkas, men att, då proposition i detta ämne av Kungl. Maj:t förebådats till 1914 års riksdag, skäl icke syntes föreligga för riksdagen att i frågan då vidtaga någon åtgärd. Denna utskottets avstyrkande hemställan bifölls av båda kamrarna, av första kammaren dock med uteslutande av utskottets motivering. Genom regeringsskiftet 1914 kom den förebådade propositionen ej till stånd, men de uppenbara missbruk, vartill den nuvarande rätten att begagna sig av fullmakt lett i städerna, kräver ovillkorligen rättelse, och frågan bör således enligt vår mening snarast möjligt upptagas.

Vidare ha under senare tid anmärkningar blivit riktade mot den åtskillnad mellan stad och land, som nu finnes ifråga om förhållandet mellan befolkningssiffran och antalet representanter i landstingen. Motioner om upphävande av denna åtskillnad ha väckts vid de senaste riksdagarna, men avstyrkts av konstitutionsutskottet och avslagits av kamrarna redan av den grund, att motionernas preciserade yrkande icke varit grundat på någon egentlig utredning. Vid utredning av frågan om avskaffande av rösträttens hela nuvarande gradering synes emellertid även spörsmålet om en utjämning av städernas och landsbygdens representation i landstingen komma i ett nytt läge och böra upptagas till allvarligt övervägande.

I vad mån sistberörda tvenne frågor stå i så nära sammanhang med den egentliga kommunala rösträttsfrågan, att de ovillkorligen böra förbindas med denna, skola vi för närvarande lämna öppet.

* * *

Det har icke varit oss möjligt att i fråga om övergång till en-röstsystem i kommunerna framlägga utarbetade lagförslag. De författningar, som härför behöva ändras, äro flera, och påkallade ändringar behöva ägnas den utredning och noggranna formulering, som för närvarande knappast kan åvägabringas annat än av Kungl. Maj:t. Vi hava på dessa grunder nödgats inskränka oss till en framställning om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om framläggande av förslag till den nu gällande kommunala röstskalans ersättande med en-röstsystem på sätt närmare framgår av punkt 4:o) här nedan.

Under åberopande av vad sålunda anförts få vi härmed yrka:

1:o) att riksdagen måtte för sin del antaga följande förslag till

a) *Lag om ändrad lydelse av §§ 8—10 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.*

Härigenom förordnas, att §§ 8—10 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 8.

Envar myndig, välfräjdad svensk undersåte — — — — överläggningar och beslut.

Enahanda rättighet tillkommer oskiftat dödsbo, däri myndig delägare finnes.

§ 9.

För fastighet, som innehaves av lantbo eller arrendator, röstar innehavaren.

För oskiftat dödsbo, däri allenast en myndig delägare finnes, utövas rösträtten av denne. Äro i boet flera myndiga delägare, må de utse ett ombud att å kommunalstämma för boet talan föra.

För näring — — — må ej röstas.

§ 10.

Mom. 1. I överläggningar och beslut, som angå ärenden, gemensamma för hela kommunen, deltaga samtliga i kommunen röstberättigade.

Mom. 2. Angår ärende endast i mantal satt jord, tillkommer talan och rösträtt allenast dem, som sådan jord innehava.

I ärende, som nu sägs, tillkomma talan och rösträtt jämväl omyndig, bolag och oskiftat dödsbo.

För omyndig röstar förmyndaren eller, där flera äro förmyndare, den som dessa bland sig utse.

Ej må för samfälld egendom mer än en person talan föra. För bolag må bolaget eller dess styrelse och för oskiftat bo delägarna i boet ombud utse.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1917;

---

b) *Lag om ändrad lydelse av §§ 9 och 10 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862.*

Härigenom förordnas, att §§ 9 och 10 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 9.

Envar myndig, välfräjdad svensk undersåte — — — oguldna statsutskylder, är med den i § 10 stadgade inskränkning berättigad att — — — stadens medlemmar förbehållna.

Enahanda rättighet tillkommer oskiftat dödsbo, däri myndig delägare finnes.

§ 10.

För oskiftat dödsbo, däri allenast en myndig delägare finnes, utövas rösträtten av denne. Äro i boet flera myndiga delägare, må de utse ett ombud att vid allmän rådstuga för boet talan föra.

För näring eller — — — må ej röstas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1917;

---

c) *Lag om ändrad lydelse av §§ 7 och 8 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862.*

Härigenom förordnas, att §§ 7 och 8 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 7.

Envar myndig, välfräjdad svensk undersåte — — — oguldna stadsutskylder, är, med den i § 8 mom. 1 stadgade inskränkning, berättigad att i val av stadsfullmäktige deltaga.

Enahanda rättighet tillkommer oskiftat dödsbo, däri myndig delägare finnes.

§ 8.

Mom. 1 För oskiftat dödsbo, däri allenast en myndig delägare finnes, utövas rösträtten av denne. Är i boet flera myndiga delägare, må de utse ett ombud att vid valet för boet rösträtt utöva.

För näring eller — — — må ej röstas.

Mom. 2. Röstägande är berättigad — — — vittnens underskrift bestyrkt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1917;

2:o) att riksdagen likaledes måtte för sin del antaga följande förslag till

Lag om ändrad lydelse av § 5 mom. 1 i förordningen om landsting den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att § 5 mom. 1 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 skall erhålla följande ändrade lydelse:

§ 5.

Rätt att deltaga i landstingsmannaval tillkommer inom den kommun, där han är mantalsskriven, envar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1917;

3:o) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t efter verkställd utredning låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i gällande kommunalförfattningar, att den tid, under vilken obetalda kommunalutskylder medföra förlust av kommunal rösträtt, begränsas enligt i huvudsak samma grunder, som äro bestämda i fråga om den politiska rösträtten;

4:o) att riksdagen likaledes måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t efter verkställd utredning låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i gällande kommunalförfattningar, att den nuvarande kommunala röstskalan avskaffas och ersättes med bestämmelser, enligt vilka var och en, som betalar skatt till kommunen, skall äga en röst, ävensom till de ändringar i övrigt i nämnda författningar, som i anslutning till vad ovan anförts, anses böra i sammanhang härmed komma till stånd.

Stockholm den 27 januari 1916.

Nils Edén. *R. G. Hamilton.* *Axel Schotte.*
Jakob Pettersson. *Erik Röing.* *Johan Ericsson.*
Rob. Karlsson. *Linus Lundström.* *W. Bäckström.*
E. A. Nilson.

Tryckt hos P. Palmquists Aktiebolag, Stockholm 1916.